

Når magt vokser som ukrudt:
Virksomhedsfusioner og kampen
for vores madsystem

Tekstforfatter: Katie Sandwell

Manuskriptredaktør (engelsk udgave): Denis Burke

Engelsk titel: Growing Power: Mega-Mergers and the fight for our food system

Illustrationer af Mission Mini Comix: Hayden Currie, Antonio Roman-Alcalá, Paul Sand, Ivy Rose, Rio Roth Barreiro, Mike Reger, Dan Doherty, Cameron Forsley, Ram Silverhawk, Bob Thawley og Marissa Conner

Forsideillustration: Rio Roth Barreiro og Mike Reger

Hvor det ikke er krediteret: illustrationer af Antonio Roman-Alcalá

Design og farve: Bas Coenegracht

Fuld publikationsliste her:

<https://www.tni.org/en/GrowingPowerReferences>

Om Mission Mini Comix: Mission Mini-Comix er et tegneserielokativ med stor forkærlighed for tegneseriegenren. Mission Mini Comix, der har base i San Francisco, blev grundlagt af Rio & Mikey, der begge hører hjemme i San Francisco. Se mere af deres arbejde her: <http://www.missionminicomix.com>

Indholdet af denne folder må citeres eller reproducere til ikke-kommercielle formål forudsat korrekt kildehenvisning. TNI skal modtage en kopi eller et link til den tekst, hvori indhold fra folderen er brugt eller citeret. Vær opmærksom på, at ophavsretten for illustrationer kan ligge forskellige steder, og at ophavsretten for disse illustrationer skal behandles i henhold til ophavsretten for den originale kilde: <http://www.tni.org/copyright>

Tekstforfatteren ønsker at takke følgende personer, nævnt i alfabetisk rækkefølge, for deres utroligt hjælpsomme kommentarer, feedback og hjælp til alle skridt på vejen: Zoe Brent, Denis Burke, Jennifer Clapp, Lyda Forero, Alberto Alonso Fradejas, Jennifer Franco, Philip Howard og Mindi Schneider. Alle resterende fejl er alene tekstforfatterens ansvar.

Derudover tak til Global Aktion og Carsten Pedersen i forbindelse med den danske oversættelse.

Dansk oversættelse udarbejdet af Freja Marie Hegelund og Anna Schött-Edholm på vegne af Global Aktion.

På engelsk udgivet af Transnational House
Januar 2019

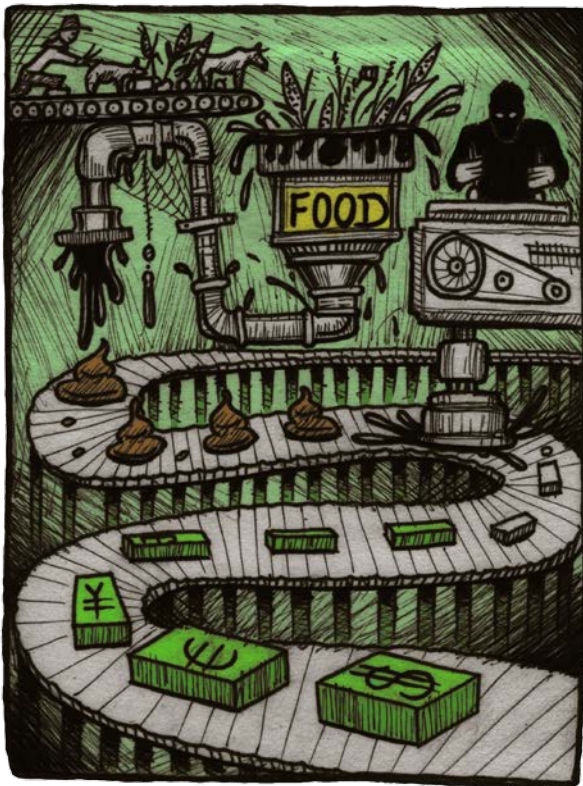
Dansk oversættelse udarbejdet af Global Aktion.
Udgivet af Transnational Institute og Global Aktion.
Maj 2019

Når magt vokser som ukrudt: Virksomhedsfusioner og kampen for vores madsystem

Gigantvirksomheder har taget kontrollen over vores mad. I dag styrer ganske få kæmpestore virksomheder hvad vi spiser, og hvordan vores mad bliver produceret. For disse virksomheder er mad lig med penge: Virksomheder og deres aktionærer er ikke interesserede i, hvilken betydning mad betyder for de mennesker, der producerer den og spiser den, ej heller hvad landbrug betyder for miljøet og klimaet - de er kun interesserede i den profit, de kan få ud af industrien.

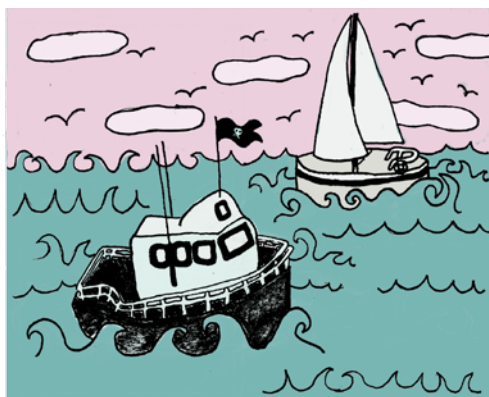
Artwork by Paul Sand

Situationen er ikke god, som det ser ud nu, og det bliver kun værre. Siden 2015 er et antal virksomhedssammenlægninger enten blevet fremlagt eller har allerede fundet sted. I 2015 blev det meste af den internationale handel inden for frø og landbrugskemikalier kontrolleret af bare seks virksomheder. I løbet af de sidste to år har disse virksomheder **arbejdet på at fusionere**, så de bliver til blot fire enorme virksomheder. Jo større disse virksomheder bliver, desto sværere er de at kontrollere, og jo mindre kontrol vi har over dem, desto sværere er det at opbygge et alternativt madsystem; et madsystem, som flere og flere efterspørger. Nemlig et madsystem, der anerkender menneskers værdi, har respekt for planeten og leverer og sikrer anstændigt og værdigt arbejde.

Hvordan kom det så vidt?

Vores mad har ikke altid været produceret på denne måde, og det behøver den heller ikke blive i fremtiden.

I årtusinder har mennesker i hele verden produceret mad ved at bruge forskellige metoder og systemer med mulighed for tilpasning til lokalmiljøer. Overalt på kloden, lige fra rismarker i sydøstasien til bønneplantager i Amerika, har mennesker dyrket mad i henhold til lokale klimaforhold og kulturel levevis. Jordbrug har været formgivende for højtider, skikke, sprog, kunst og religioner og har også været tilpasset lokale økosystemer. Mennesker producerede før i tiden selv det gødning, sprøjtemiddel og brændstof, der var nødvendigt til lokalt jordbrug, og de fleste fødevarer blev dyrket tæt på, hvor de skulle spises. Dette har ændret sig drastisk i det seneste århundrede.

Artwork by Ivy Rose

Artwork by Ivy Rose

International handel er i sig selv ikke et nyt begreb, men de mængder af mad, der transporteres rundt globalt, er eksploderet i de seneste hundrede år. Mad er blevet mere og mere lig med penge. Det 16. århundredes industrialisering og kolonisering satte gang i den-

ne proces: global handel af hvede og sukker produceret på kæmpefarme eller plantager med slaver som arbejdskraft, eksploderede, og disse billige madvarer formede den industrielle revolution i Europa. Mens mad blev sendt rundt på kloden i stadigt stigende mængder, blev det meste af hvad bønderne skulle bruge til dyrkningen, dyrket tæt på farmene. Bønderne brugte frø fra tidligere høste, når de skulle så påny, mens gødning fra husdyr og næringsberigende egenskaber fra planter som for eksempel bønner blev brugt til at holde jorden frugtbar.

I det 20. århundrede blev alt dette ændret. Fire opfindelser gjorde nye landbrugsmetoder mulige, hvilket skabte nye muligheder for profit - ikke for bønderne, men for de virksomheder, der solgte de nye produkter. Disse virksomheder har siden gjort alt for at sprede denne type landbrug til hele verden. Det er det, vi idag kalder "det industrielle landbrug", da disse nye metoder effektivt forvandler en bondegård til en fabrik, der får råvarer ind og spytter færdige "produkter" ud. Industrielt landbrug blev muligjort af traktorer (og fossilt brændstof, som den slags maskiner skal bruge), hybridfrø, petrokemisk gødning og pesticider. Selvom mange af disse produkter oprindeligt blev skabt

for at hjælpe bønderne til et nemmere erhverv, har de skabt omfattende negative konsekvenser. Lad os nu tage et nærmere kig på disse produkter for bedre at kunne forstå problematikken:

Hybridfrø er en krydsning mellem to plantesorter. Det industrielle landbrug benytter disse, fordi hybridplanter giver et større høstudbytte af én afgrødessort per dyrket areal.

Artwork by Ivy Rose

Men i modsætning til naturligt bestøvede frø, kan frøene fra hybridplanter ikke genbruges og sås igen. Frø fra hybridplanter producerer svage, forkrøblede planter eller overhovedet ingenting. Det vil altså sige, at jordbrugere, der benytter hybridfrø, bliver nødt til at købe nye frø hvert år. Hybridfrø blev til en storindustri i 1920'erne, og åbnede døren for at skabe profit ved salg af frø.

Dyrene, som før trak plove og lavede andet tungt landbrugsarbejde, blev erstattet af traktorer. Disse kraftige maskiner medførte, at jordbrugere og landarbejdere kunne pløje og høste meget større marker. Maskinerne var også en af hovedårsagerne til, at jordejerne blev drevet ud i gæld, eftersom de måtte investere massivt i disse maskiner, som nu blev nødvendige for at konkurrere på markedet.

Udskiftningen af dyr med maskiner betød, at jordejere nu måtte købe ikke bare brændstof, men også petrokemisk kunstgødning for at erstatte naturgødning. Kunstgødning blev almindeligt tilgængeligt, da kemikere udviklede teknikken til at isolere nitrogen - som er én af hovedingredienserne i gødning - fra luft. Denne energiintensive kemiske reaktion kaldes 'Haber-Bosch-processen', og metoden blev udviklet af den tyske kemivirksomhed BASF i det 20. århundrede.

“4 ”innovationer” til ”moderne” landbrug”

“Med mine specielt patentbeskyttede frø og mega stærke traktor, kan du lave kunstgødning, pesticider og noget gammelt kedeligt jord om til kolde kontanter!”

Artwork by Rio Roth Barreiro

“Hvis de vokser, vokser vi!”

Artwork by Ivy Rose

Pesticider er en overordnet betegnelse for kemikalier, der dræber ukrudt, insekter og svampe for at “beskytte” afgrøder. I 1940’erne blev mange nye former for pesticider udviklet og aggressivt markedsført til jordbrugere. Pesticider gør det muligt for jordbrugere at dyrke større områder (fordi de ikke skal luge ukrudt med håndkraft) samt at dyrke større mængder af samme afgrøder ved at dræbe skadedyr, der muligvis ville angribe planten (samtidigt med at andre insekter, der ville leve på eller omkring planten også bliver dræbt).

I løbet af få årtier er landbruget, især i Europa og Nordamerika, blevet transformeret. Småbønder, der før var afhængige af naturressourcer, der kunne findes lokalt enten gratis eller til en rimelig pris (sollys, høstet korn, menneske- og dyrearbejde, dyreafføring som gødning, kompost med mere) blev erstattet af større og større landbrug, der var afhængige af eksterne ressourcer, som skulle købes for penge (maskiner, benzin, pesticider, kunstgødning og frø).

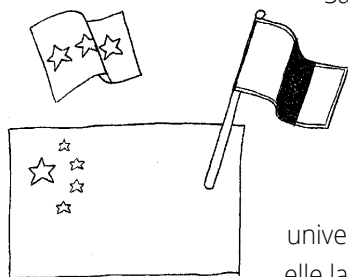

"Konceptet om "gratis ressourcer" bliver mere og mere forældet!"

"VAND - RETTIGHEDER - SOL/LUFT - OFFENTLIGE RUM - NATIONALPARKER - &
OPRINDELIGE FOLKS TERRITORIER"

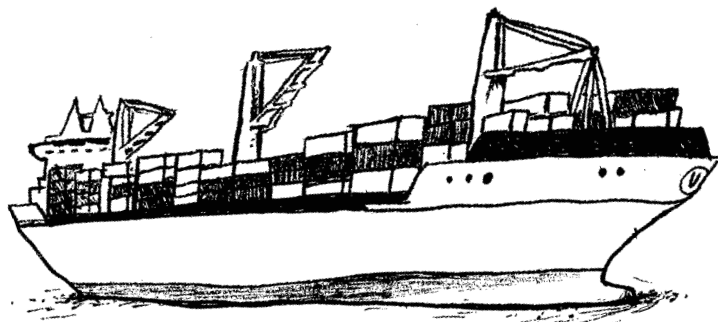
Artwork by Mike Reger

Ny teknologi muliggjorde disse forandringer, men det hele skete ikke bare lige sådan. Mange jordbrugere gjorde modstand mod skiftet til industrielt landbrug, og mange gør stadig modstand i dag. Skiftet til industrielt landbrug betød, at mange jordejere blev dybt forgældede, fordi de nu var afhængige af at købe for eksempel landbrugsmaskiner, frø og gødning frem for at bruge de lokalt tilgængelige remedier. Jordbrugere blev opfordret - eller presset - til at opkøbe dyre maskiner og mere land. Denne omstilling betød, at jordbrugerens overlevelse blev afhængig af deres evne til at sælge (snarere end at spise) deres produkter, samt i mange tilfælde deres evne til at sikre lån til anskaffelse af nødvendige input år efter år.

Salg af for eksempel frø, gødning og maskiner til jordbrugere blev først en stor forretning, og dernæst en kæmpe forretning. Forædlingsindustrien, som producenter og sælgere af disse landbrugsprodukter kaldes, sluttede sig sammen med regeringer, universiteter og banker for at sikre, at det industrielle landbrug blev spredt, først i Nordamerika og Europa, dernæst til resten af verden. I USA advare-

de landbrugsministeriet jordbrugerne: **"Enten er I inde, ellers er I ude"**. Jordbrugerne og -ejerne arbejdede hårdere og påtog sig mere gæld, og det industrielle landbrug voksede som ukrudt.

Artwork by Antonio Roman-Alcalá

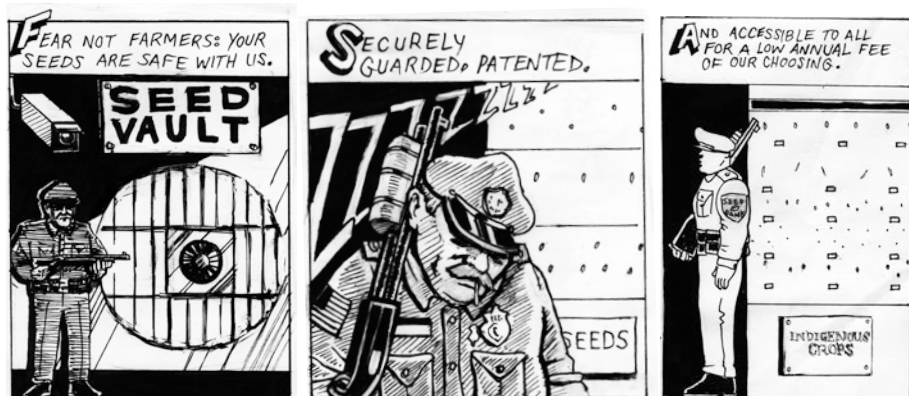
Rundt om i verden blev fattigere lande tvunget til at overgå til industrielt landbrug, hvilket både forstærkede intern ulighed i landene og fastholdt landene i afhængighed af varer produceret udenlands. Dette til trods for, at mange af disse lande i samme periode vandt politisk uafhængighed og kom ud af tidligere koloniale styrer. Denne tvangsomlægning til industrielt

"Det vil have retslige konsekvenser, hvis I fortsætter med jeres ulovlige omdeling af frø!"

"Forbud"

Artwork by Rio Roth Barreiro

"JORDBRUGERE, FRYGT IKKE: JERES FRØ ER I SIKKERHED HOS OS. FRØBOKS"

"SIKKERT VOGTET, PATENTBESKYTTET. FRØ"

"OG TILGÆNGLIGE FOR ALLE FOR EN LAV ÅRLIG AFGIFT, SOM VI BESTEMMER. OPRINDELIGE FOLK."

Artwork by Dan Doherty

landbrug er også kendt som Den Grønne Revolution. I denne periode pressede regeringer og virksomheder jordbrugere i det globale syd til at tilpasse sig ny teknologi fra det industrielle landbrug, herunder kommercielt producerede frø og gødning. Argumenterne for den nye teknologi var, at det større udbytte disse produkter gav, kunne bringe landene ud af fattigdom, særligt gennem produktion af fødevarer, som kunne eksporteres til Europa og Nordamerika.

På samme tid blev nye juridiske rettigheder købt og solgt internationalt: Den Internationale Union til Beskyttelse af Nye Planter etableret i 1961 (IPOV) i Europa og USA's lov om beskyttelse af plantevarianter i 1970 (Plant Variety Protection Act) besluttede, at intellektuel ejendomsret kunne overføres til levende organismer som frø. Dette åbnede døren til privatisering og salg af selv de frø, som i modsætning til hybridfrø, kunne opbevares og genanvendes. Disse rettigheder blev styrket i 1970'erne og 1980'erne, herunder rettigheder til genmodificering af organismer (planter eller dyr, hvis gener er blevet modificeret af andre teknologier end naturlig avl). Verdenshandelsorganisationen's (WTO) aftale om 'handelsrelateret intellektuel ejendomsret' (på engelsk kaldet "Trade Related Intellectual Property Rights" eller TRIPS) gik igennem i 1994, og bordet fangede.

Beslutningerne under denne aftale gjorde plante- og dyregener til en form for privat ejendom, der tillod virksomheder både at kræve afgifter for brug af genmodificerede planter, at sagsøge bønder, som genbrugte frø fra tidligere høste, og ydermere at opfordre anklagemyndighederne til at rejse tiltale mod jordejerne. Siden 1997 har den kæmpe transnationale virksomhed, Monsanto, med deres egne ord **“kun 147 gange lagt sag an mod jordejere i USA”** for patentkrænkelser, herunder genbrug af gemte frø. Mange jordejere indgik forlig, da de ikke var i stand til at betale sagsomkostningerne, hvilket vil sige at Monsanto har vundet alle sager der blev bragt for de amerikanske domstole. Jordbrugere har på denne måde betalt over 150 millioner kroner til Monsanto.

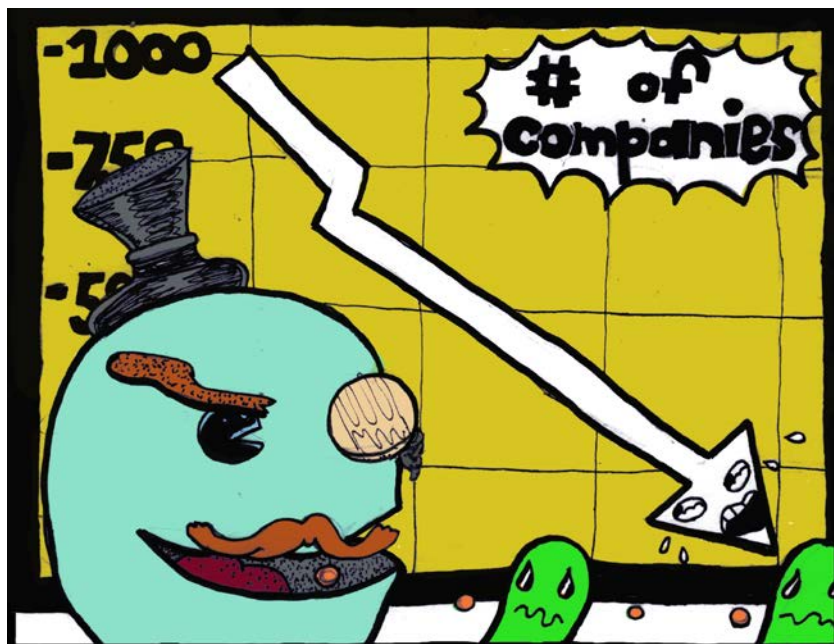

Artwork by Paul Sand

Virksomhederne

Da international lovgivning om plantesorter og intellektuelle rettigheder blev ændret, indså kemikalievirksomheder hurtigt potentialet for at tjene penge på at sælge frø til jordbrugere og begyndte at opkøbe frøvirksomheder. Frø- og kemikalievirksomheder begyndte sammen at promovere en vision om landbrug baseret på et endnu større forbrug af dyre kemikalier og kommercielle frø, og de virksomheder, som solgte disse produkter, voksede sig større og større. Samtidig blev antallet af virksomheder bag disse produkter drastisk mindre: Til at starte med solgte tusinder af virksomheder rundt om i verden frø og andre produkter til jordbrugere, men i 2001 var bare seks virksomheder, de seks giganter, klart førende på dette område på globalt plan. De seks giganter, Monsanto, Syngenta,

Dupont, Dow Chemicals, Bayer CropScience og BASF, kontrollerede i 2013 hele 63% af salget af kommercielle frø og 75% af salget af landbrugskemikalier globalt. I omkring 10 år var dette relativt stabilt, og da optøjer og protester brød ud verden over som følge af prisstigninger under **den globale fødevarer- og økonomiske krise** i 2007-08, blev disse virksomheders profit ved med at stige.

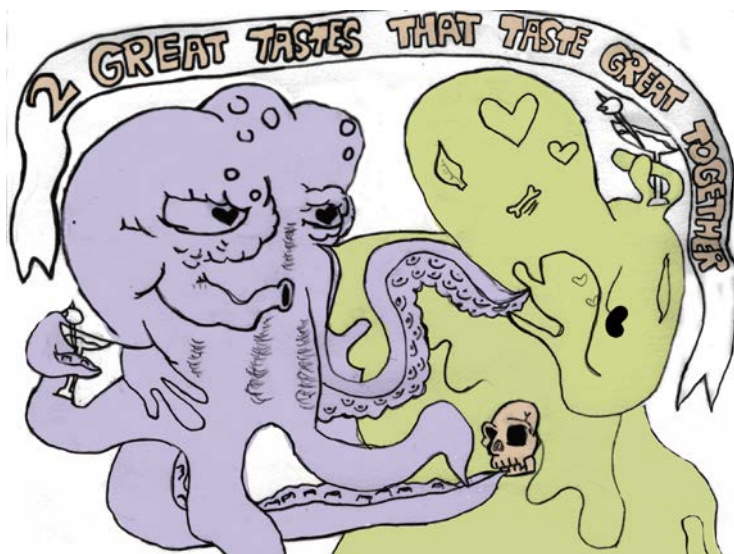

Antal virksomheder

Artwork by Ivy Rose

I 2013 begyndte disse virksomheders profit dog at falde. Priserne på majs og hvede faldt, mens oliepriserne steg (olie bruges til at producere pesticider og kunstgødning), hvilket gjorde ondt på bundlinjen. Virksomhederne begyndte nu at se sig om efter nye måder at opretholde profitten. Investeringsfonde med aktier i virksomhederne begyndte at **presse virksomhederne** til at fusionere eller slå sig sammen med andre, større virksomheder for at kunne blive ved med at øge profitten.

Lave renter gjorde det nemmere for virksomhederne at låne penge til at opkøbe andre virksomheder, og i 2015 og 2016 blev tre kolossale virksomhedssammenlægninger annonceret: Bayer-Monsanto, Dow-Dupont og Syngenta-ChemChina (med ChemChina som er en ny spiller på den globale scene). Selvom BASF, den sidste af de seks giganter, ikke fusionerede, har de opkøbt dele af de andre gigantvirksomheder - f.eks. **hvad der svarer til 39 milliarder kroner af Bayers frø- og sprøjtegiftsforretning**. Tidligt i 2017 blev det annonceret, at ChemChina ville fusionere med et andet kinesisk kemikaliefirma, Sinochem, for at etablere **den største kemikalievirksomhed i verden**.

“2 FANTASTISKE SMAGE, SOM SMAGER FANTASTISK SAMMEN”

“Et ægteskab skabt i helvede”

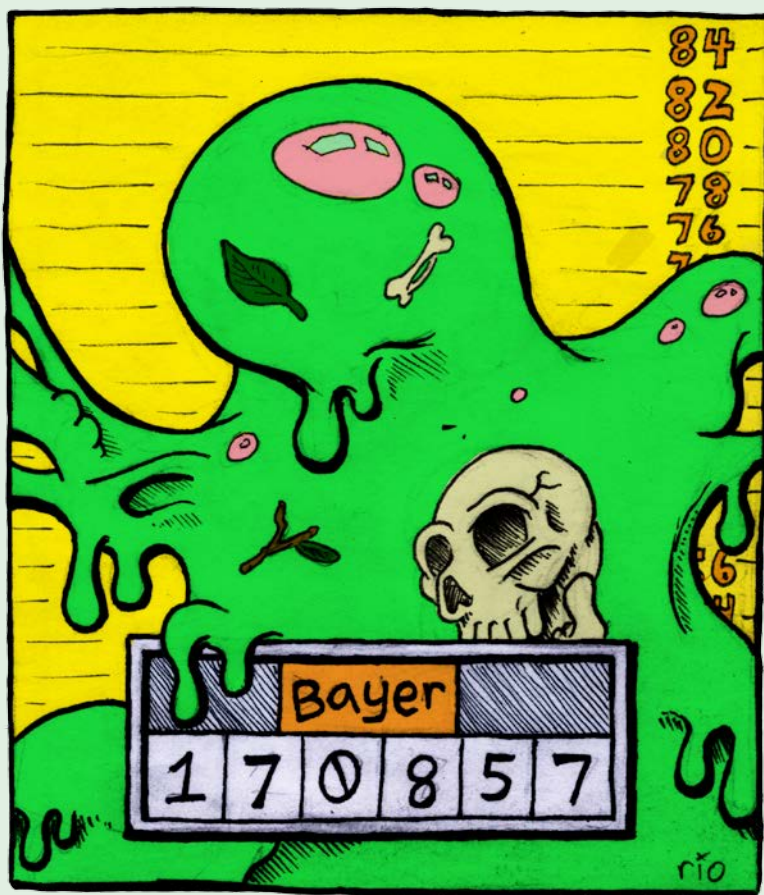
Artwork by Ivy Rose

Historien bag de seks giganter og ChemChina

Bayer:

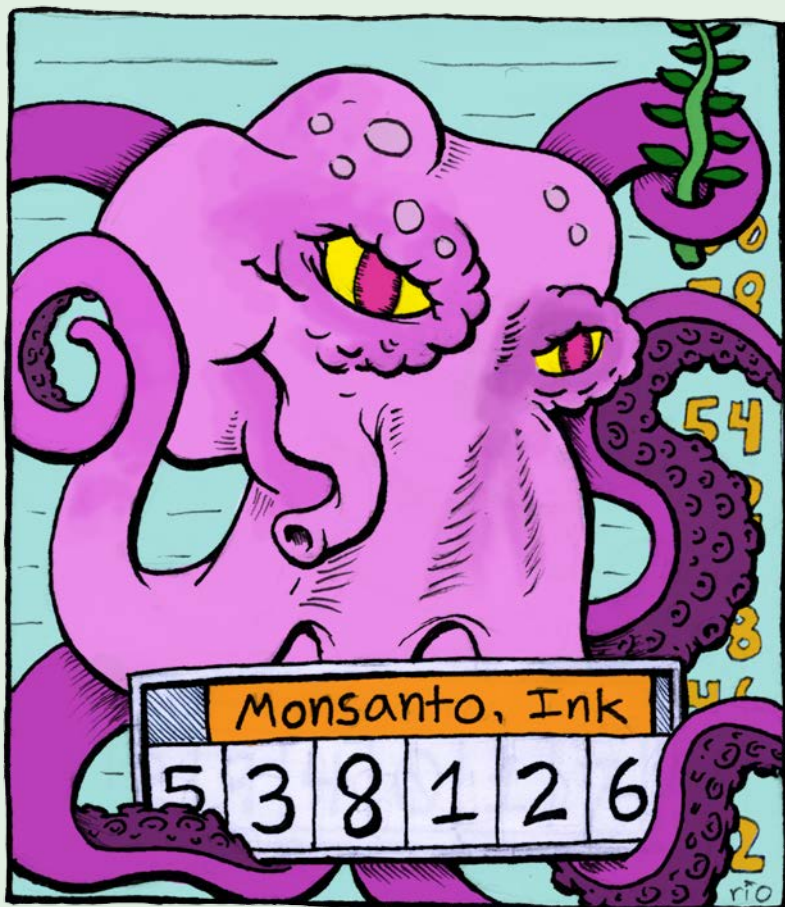
Tysk transnationalt medicinalfirma. Grundlagt i 1863. Kendt for Aspirin (1899) og Heroin (1898-1910). I hemmeligt samarbejde med Syngenta om at skjule beviser på, at deres "neonicotinoid"-pesticider kunne skade bier. Omsætning i 2016: 349,3 milliarder danske kroner.

Artwork by Rio Roth Barreiro

Monsanto:

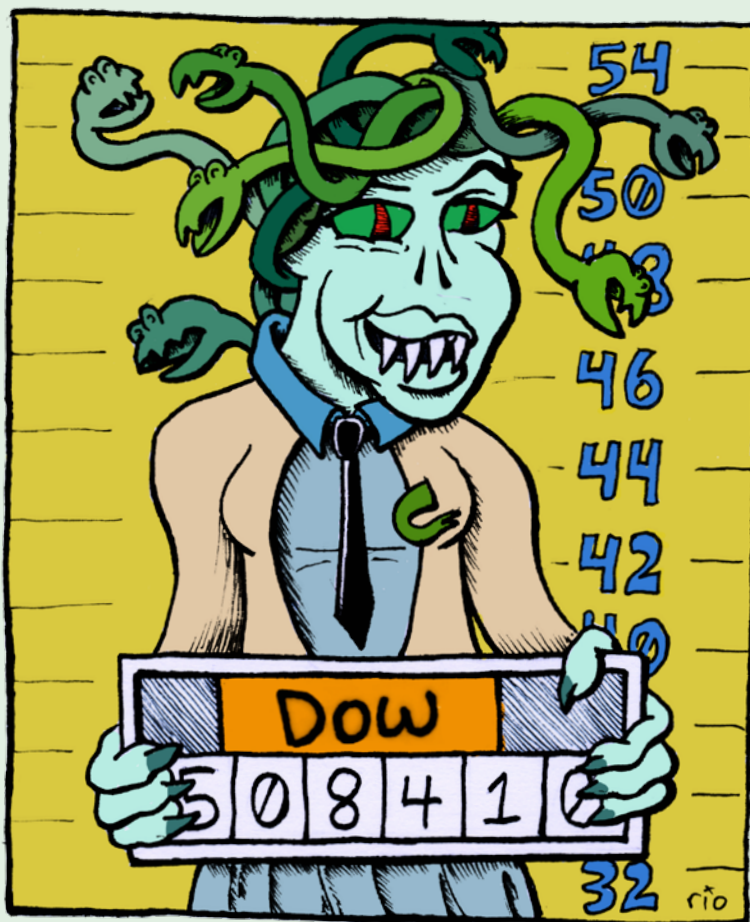
Amerikansk transnationalt selskab. Grundlagt i 1901 som en kemikalievirksomhed. Bedst kendt for at opfinde Astro turf (kunstgræs) og RoundUp (ukrudtsmiddel) og produktion af Agent Orange (ukrudtsmiddel), DDT (pesticider) og rGBH (gensplejset væksthormon). Opkøbte en række frø- og bioteknologiske virksomheder i 1990'erne. Omsætning i 2016: 89,1 milliarder danske kroner.

Artwork by Rio Roth Barreiro

Dow Chemical Company:

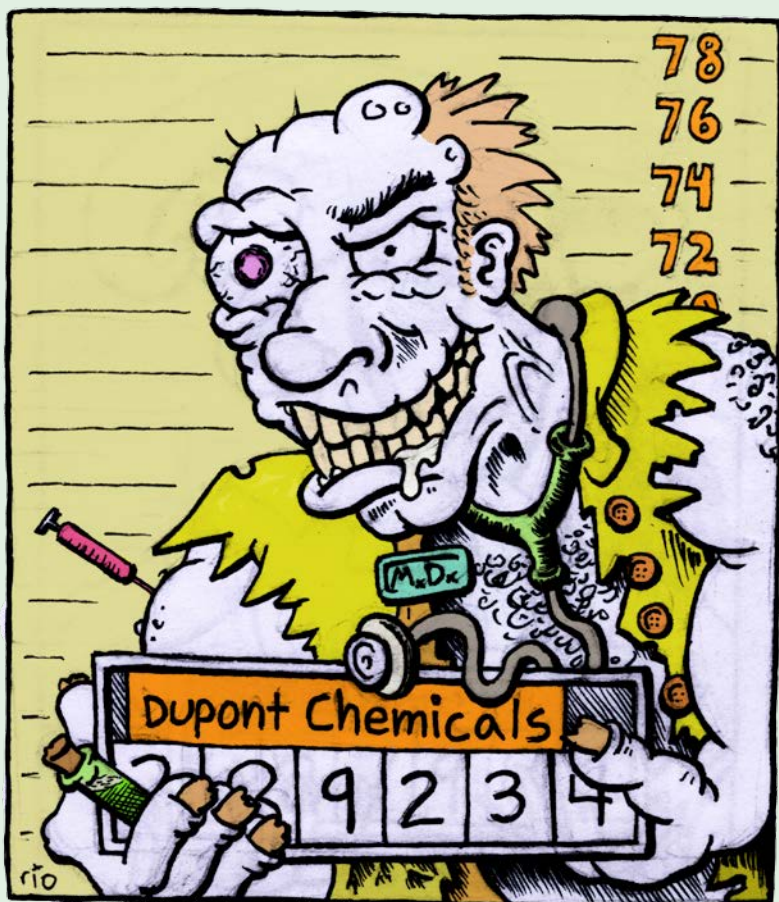
Grundlagt i 1897 som en kemikalie- og senere plastikvirksomhed. Bedst kendt for produktion af ukrudtsmiddel (**Agent Orange**) og flamingo. Opkøber af aktiemajoriteten i Union Carbide, virksomheden der var ansvarlig for **Bhopal-katastrofen** i 1984, hvor gasudledning fra en sprøjtemiddelsfabrik i Indien dræbte over 3700 og kvæstede over 100.000 mennesker. Omsætning i 2016: 304,4 milliarder danske kroner.

Artwork by Rio Roth Barreiro

DuPont:

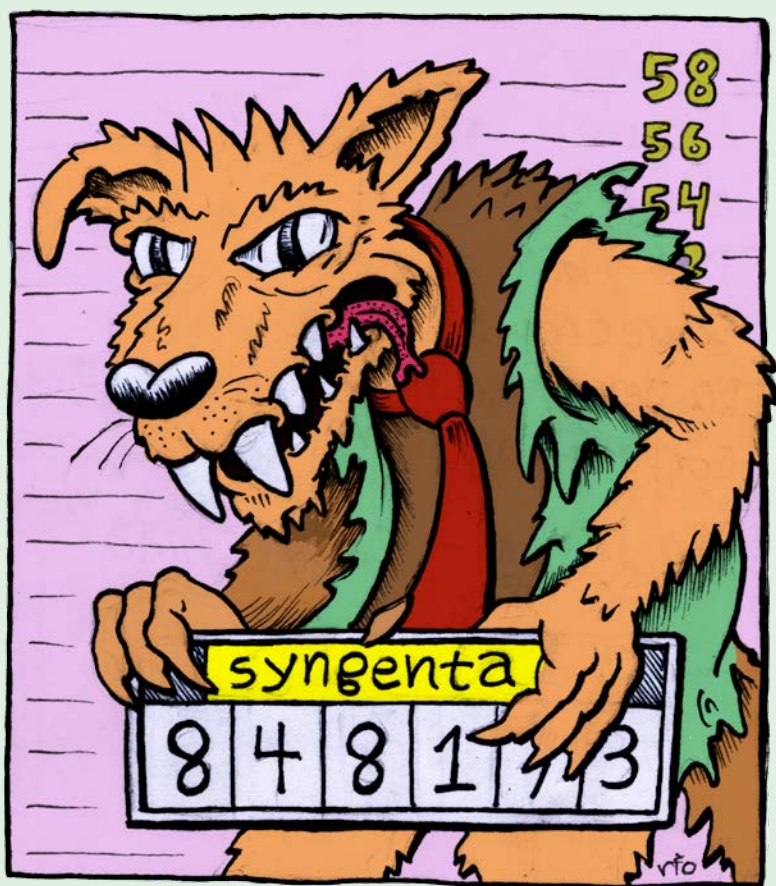
Amerikansk kæmpekonzern. Grundlagt i 1802 som en kemivirksomhed. Bedst kendt for udvikling af nylon, teflon, kevlar og freon. Opkøbte kæmpe frøvirksomheder (Bunge & Pioneer HiBred) i slut 1990'erne og 2000'erne. Omsætning i 2016: 162,2 milliarder danske kroner.

Artwork by Rio Roth Barreiro

Syngenta AG:

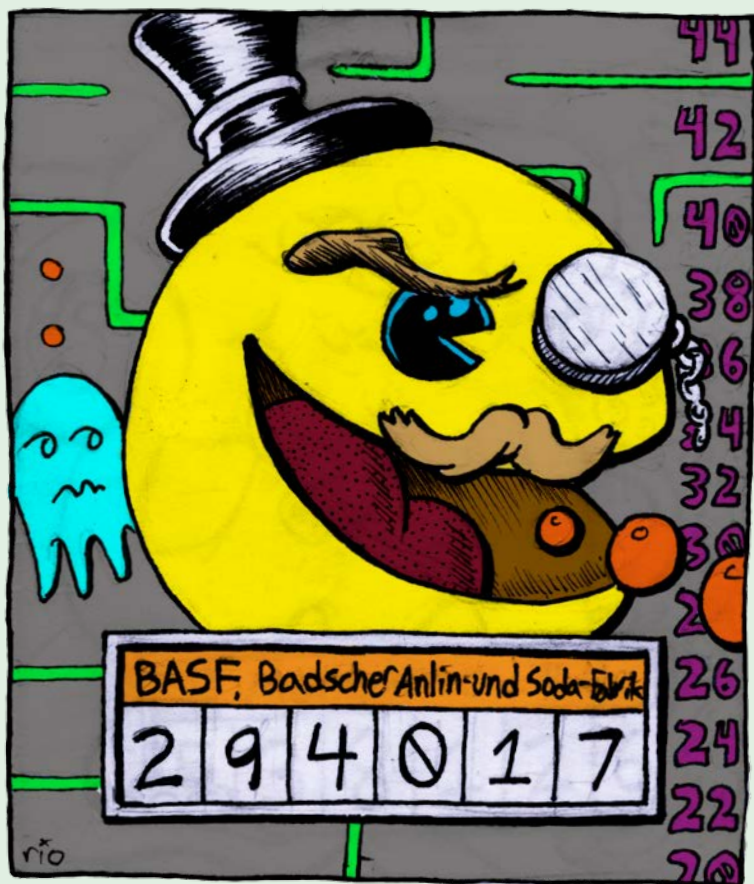
Schweizisk landbrugskemikalie- og frøvirksomhed. Grundlagt i 2000 under en sammenlægning mellem Novartis og Zeneca Agrochemicals. Novartis blev grundlagt i 1996. Den ældste af virksomhederne der var med til at etablere Novartis, trækker rødder helt tilbage til 1758 (Geigy). Bedst kendt for Atrazine (ukrudtsmiddel). Omsætning i 2016: 84,5 milliarder kroner.

Artwork by Rio Roth Barreiro

BASF:

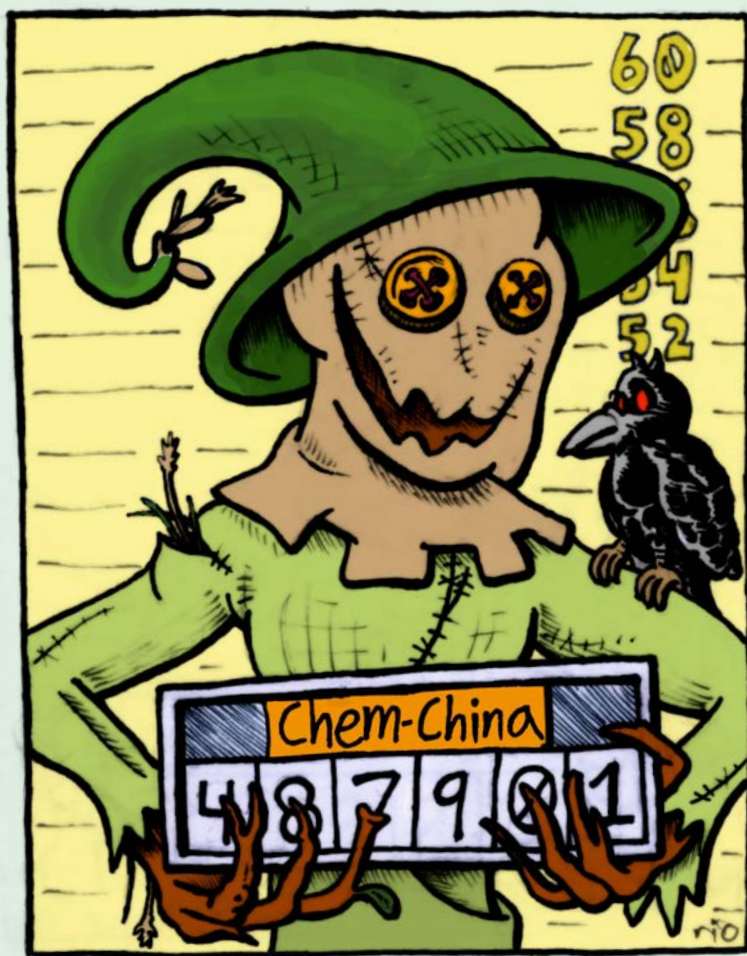
Tysk kemikalievirksomhed. Grundlagt i 1865. Den største kemikaliefabrikant i verden. Sælger hovedsageligt til andre kemikaliefabrikker. Bedst kendt for industrialisering af Haber-Bosch-processen; primær metode til kemisk produktion af kvælstofgødning (nitrogen). Indtægt i 2016: 429,5 milliarder kroner.

Artwork by Rio Roth Barreiro

ChemChina:

Statsejet kinesisk kemivirksomhed. Grundlagt i 1984. Producerer adskillige kemikalier, petroleum og landbrugskemikalier. Bedst kendt for opkøbet af Syngenta; den største kinesiske overtagelse af en udenlandsk virksomhed i historien. Indtægt i 2015: 294 milliarder kroner.

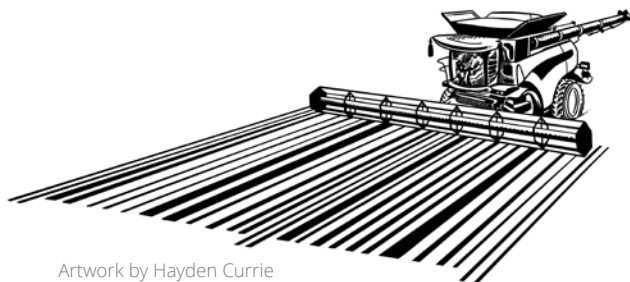

Artwork by Rio Roth Barreiro

Jordbrugere, landarbejdere, borgere og regulerende myndigheder har alle udtrykt bekymring for disse sammenlægninger, men de fleste er allerede blevet godkendt, og beslutningstagerer viser ingen tegn på at ville stoppe de eksisterende aftaler. "De seks giganter", som dominerede det globale frø- og landbrugskemikaliemarked kommer til at blive erstattet af fire gigantvirksomheder, der sammen vil sætte sig på 73% af kemikalie- og frøindustrien.

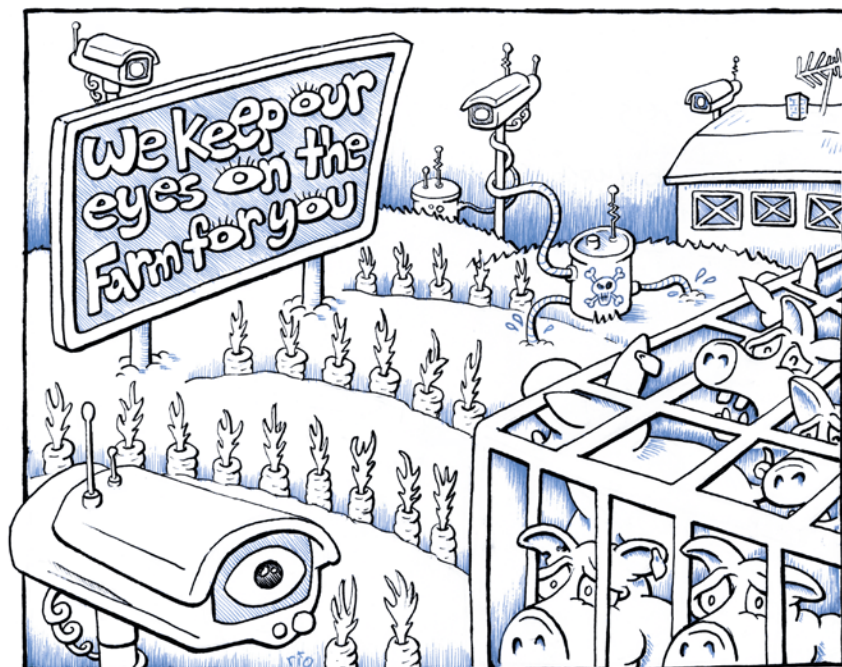

Artwork by Cameron Forsley

Artwork by Hayden Currie

Ydermere er disse sammenlægninger højst sandsynligt kun begyndelsen. Med mindre de bliver stoppet af regeringer, vil virksomheder blive ved med at fusionere og vokse. ETC Group og andre organisationer påpeger, at maskinvirksomheder som John Deere kan være de næste i rækken, og kemikalie- og frøgiganterne viser stigende interesse i 'big data'. Som Google og Facebook allerede gør, forbereder frø-, kemikalie- og maskinvirksomheder sig på at indsamle og bruge et enormt omfang af private

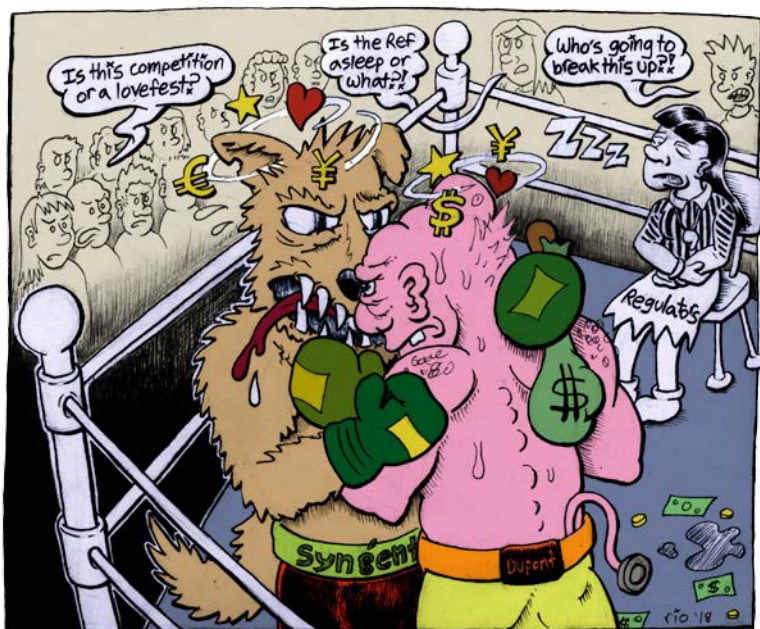
“Vi holder øje med gården for dig”

Artwork by Rio Roth Barreiro

oplysninger om deres kunders adfærd. Hvis det sker, vil oplysninger såsom detaljeret satellitdata og anden information om markeder og afgrøder stå centralt. Interessen for at indfange data vil måske drive endnu en bølge af sammenlægninger i en nær fremtid.

Hvad er der galt med nuværende situation?

Når virksomheder får mere magt, får folket, herunder bønder, mindre magt. Når et mindre antal af større virksomheder kontrollerer mere og mere af vores madsystem, får en endnu mindre gruppe af topfolk og aktionærer mere og mere magt til at tage beslutninger, der berører os alle, både om hvad vi skal spise og om hvordan maden produceres.

"Er det her konkurrence eller et stævnemøde?"

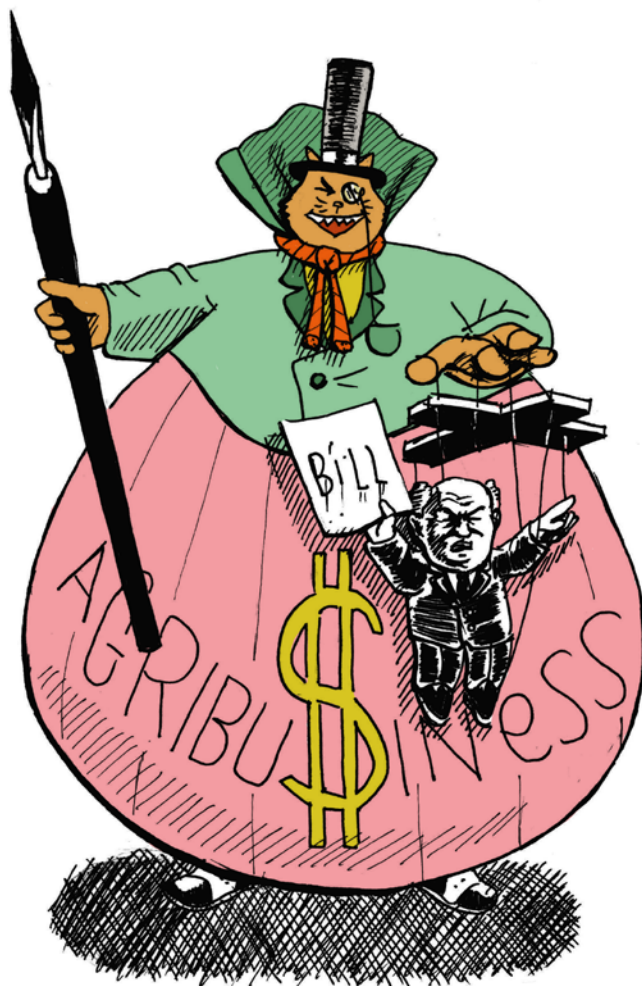
"Er dommeren faldet i søvn eller hvad?!"

"Hvem stopper det her?!"

"MILJØSTYRELSEN"

Artwork by Rio Roth Barreiro

“TRANSNATIONAL VIRKSOMHED”

“REGNING”

Artwork by Dan Doherty

Når disse virksomheder skal tjene penge til deres aktionærer, skal de have jordbrugere til at købe deres produkter. Eftersom enorme kapitalfonde i stigende grad har **aktier i alle de seks giganter på én gang**, er investorerne ikke interesserede i at se én virksomhed have mere succés end en anden - de ønsker at få hele sektoren til at vokse. Mens virksomheder bestemt reklamerer for at opnå dette, er de heller ikke blege for at bruge deres indflydelse på andre måder, lige fra lobbying med henblik på at

påvirke lovgivning til samarbejde med universiteter og finansiering af forskning, samt til at om dirigere international bistand gennem **offentlig-privat samarbejde** og sikre at de kan undslippe at skulle betale for omkostningerne for miljø- eller sundhedsskadelige påvirkninger. Færre og større virksomheder vil få endnu mere magt til at forme mad og landbrug.

Det industrielle landbrug skader både miljø og vores sundhed

Storskalalandbrug, som er afhængig af pesticider, kunstgødning og et kæmpe forbrug af fossile brændstoffer har haft alvorlige konsekvenser for miljøet og menneskers sundhed. Her er bare få af problemerne:

- Nogle pesticider (**historisk set DDT**, men i stigende grad også "sikrere" pesticider såsom "**neonicitinoider**") har vist sig at have skadelig indvirkning på miljøet, herunder på fugle, reptiler og bier.

Artwork by Mike Reger

- Der er evidens for sammenhængen mellem intensiv pløjning, kunstvanding og brug af kunstgødning som skadende for jordbundsstruktur. Det ses blandt andet ved opbygning af giftstoffer i jorden og ørkenudvidelse i visse tilfælde.
- Voldsom brug af både kunst- og naturgødning kan forårsage overfladevand, som medfører ekstrem algevækst i vandløb og hav, hvilket skaber "døde zoner" og ødelægger fiskeri.

“ÅRH, TAG DET NU ROLIGT: INGEN STUDIER HAR BEVIST, AT DE HER KEMIKALIER ER FARLIGE”

“DET HER JOB BLIVER MIN DØD!”+

“HELE MIN FAMILIE DØDE, MENS DE ARBEJDE PÅ DET HER”

Artwork by Mike Reger

- Landbrugsarbejdere (ligesom andre arbejdere i fødevarer-systemet) bliver ofte udnyttet og mishandlet, blandt andet ved at blive udsat for giftige kemikalier uden tilstrækkelig beskyttelse.
- Jordbrugere presses i stigende grad til at dyrke dyrefoder og råstoffer til biobrændsel frem for mad til mennesker.
- På globalt plan ser vi en drastisk stigning i ekstrem overvægt og kostrelaterede sygdomme, herunder visse former for kræft.
- Industrielt landbrug og det nuværende fødevarer-system bærer et kæmpe ansvar for klimaforandringer. Visse former for småskalalandbrug vil have den modsatte effekt og hjælpe med at køle planeten ned.

Diversiteten i vores madsystem forsvinder

Forskellige økosystemer og samfund rundt om i verden har forskellige behov: Lokale producenter og dem der spiser maden bør have magten til at kontrollere produktionen og markedet. En "one-size-fits-all"-model for landbrug, som er baseret på et lille antal arter af frø og som er kontrolleret af et endnu mindre antal virksomheder, risikerer at ødelægge en rig kulturarv. Dette er ikke bare et hypotetisk fremtidsbillede. Siden 1990 er **75% af diversiteten inden for plantegenetik forsvundet**, efter at flere jordbrugere verden over er gået over til at bruge kommercielle frø. Ifølge FN's fødevarer- og landbrugsorganisation (FAO) leveres 75% af verdens madmængde i dag af bare tolv plantearter og fem dyrearter. I Filippinerne blev over 3000

Artwork by Ivy Rose

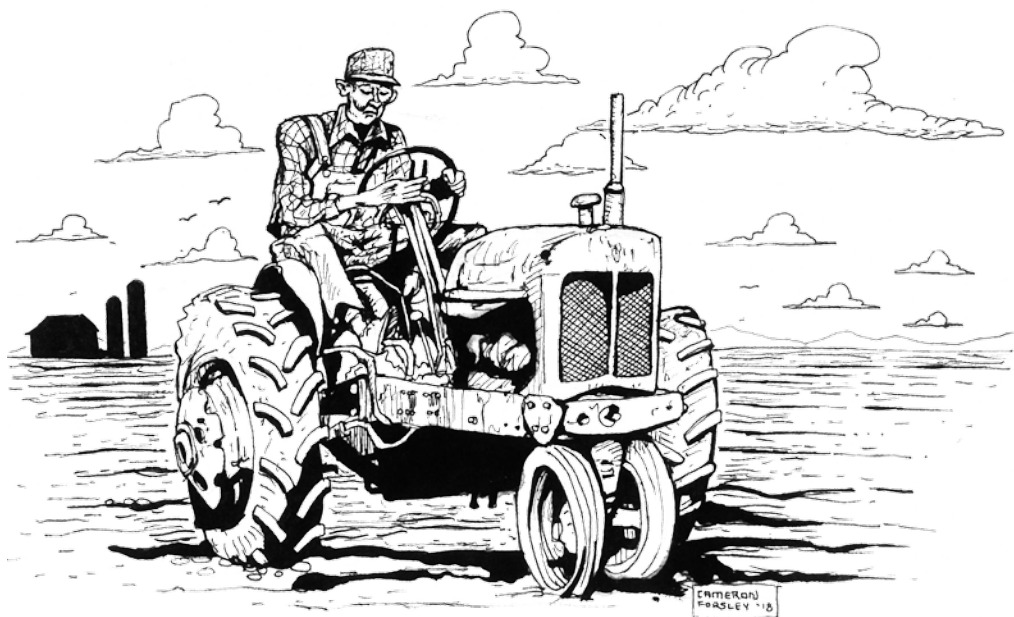
"I dag er det bare 12 plantearter og 5 dyrearter, der leverer 75% verdens mad"

Artwork by Ram Silverhawk

rissorter dyrket før den Grønne Revolution. Efter revolutionen dækkede **to sorter hele 98% af al den jord**, der anvendes til risproduktion.

Monokultur er en risikabel måde at dyrke jorden på. At sætte sin lid til få sorter, der produceres på samme måde, gør vores madforsyning sårbar over for sygdom, tørke og andre katastrofer. Det ser endnu værre ud, når kontrollen over de frø, der skal bruges, er placeret på meget få hænder; nemlig gigantvirksomhedernes. Denne måde at gøre tingene på fratager lokalbefolkningers' kontrol og magt over beslutningsprocesser og gør menneskers levevis afhængig af transnationale virksomheder.

"I dag er det bare 12 plantesorter og 5 dyrearter, der leverer 75% verdens mad"

Artwork by Cameron Forsley

Jordbrugeres levebrød er truet

Mange jordbrugere er i dag afhængige af frø og kemikalier indkøbt hos virksomhederne, som er involveret i de nævnte sammenlægninger. Færre virksomheder og mindre konkurrence betyder, at virksomheder vil have mindre incitament til at holde priserne nede. Denne trend er allerede

"DET ER JO ALDRIG BILLIGT MED FREMSKRIDT, MEN DET HAR EN PRIS, VI ER VILLIGE TIL AT FÅ DIG TIL AT BETALE!"

Artwork by Mike Reger

veletableret: **Frøpriser er steget med op til 30% om året.** I de seneste årtier har dette drevet utallige jordbrugere væk fra landbruget, eller det der er værre. Stigende landbrugsgæld har været **forbundet med titusinder bønders selvmord i Indien** og har været medvirkende til at skubbe gennemsnitsalderen for jordbrugere i USA op til over 58 år, fordi unge mennesker har svært ved at se en fremtid i landbrugssektoren. Det har bidraget til, at **over en tredjedel af Europas smålandbrug er forsvundet siden 2003.** Jordbrugere, lige fra selvforsynende familielandbrug til store kommercielle mastodonter har **udtrykt deres bekymring** over, at virksomhedssammenlægningerne vil skubbe jordejere ud i dybere og dybere gæld ved at tillade deres leverandører at sætte priserne endnu mere op.

Jordbrugere får mindre selvbestemmelse – forbrugere får færre valgmuligheder

Sammenlægningerne handler ikke kun om, at virksomhederne bliver større. Hver af de nævnte seks giganter består af sammenlægninger mellem én virksomhed specialiseret i at producere frø og én specialiseret i kemikalier. Hvilken betydning har det? Virksomheder kan dermed producere "pakkeløsninger" med **produkter, som er designet til at blive brugt sammen.** Et berømt eksempel er Monsanto's "RoundUpReady"-frø: Monsanto's frø er genetisk manipuleret til at være i stand til at overleve Monsanto's signatur-ukrudtsmiddel, RoundUp. Frøet og ukrudtsdræberen kan bruges hver for sig, men de virker bedst sammen, hvilket giver Monsanto muligheden for at levere én samlet løsning til de som dyrker jorden. Det gør det svært for jordbrugere at gennemskue, hvilke kemikalier de bruger, samt hvordan de bruges. Det kan være en enormt profitabel strategi, men "pakkeløsningerne" begrænser jordbrugeres muligheder for selv at bestemme, hvordan de vil dyrke deres marker.

"Har I en eller anden form for kundefordelsaftale?"

"Det er lidt mere som en aktionærfordelsaftale"

Artwork by Rio Roth Barreiro

For at få en fornemmelse af, hvorfor det formentlig er en dårlig idé, så forestil dig, at du kun kunne købe en bil af et olieselskab. Det er selvfølgelig muligt, at du ville få en energibesparende bil, men det ville være en overraskelse. En kunstgødning- og frøvirksomhed vil muligvis producere afgrøder, som kan trives uden tillægsprodukter, men det kan vi bestemt ikke være sikre på. For hvad ville virksomhederne få ud af det?

Det her påvirker os alle. Hvis jordbrugerens valgmuligheder reduceres, forsvinder valget hos alle os, der køber mad, også.

Virksomheder får mere magt til at forme politik og lovgivning

Større virksomheder får ikke bare mere magt på markedet, de får også mere magt til at påvirke regeringer. De seks giganter bruger allerede et svimlende beløb på at lægge pres på regeringer rundt om i verden. For eksempel: Selvom undersøgelser viser, at 89-96% af amerikanske forbrugere ønsker, at produkter, som indeholder GMO'er, skal mærkes, bliver potentiel ny lovgivning igen og igen bekæmpet af GMO-frøproducenter, som har brugt millioner af dollars på at drive lobbyvirksomhed mod det. Det her er ikke bare et amerikansk problem: Virksomheder i Europa og andre steder bruger også millioner på dette foretagende. Spørgsmål om **Monsantos lobbyarbejde** ledte oven i købet til, at virksomheden midlertidigt blev **forbudt adgang** til Europaparlamentet i 2017.

Artwork by Paul Sand

REGERING/MYNDIGHED

Artwork by Cameron Forsley

Virksomheder driver allerede lobbyvirksomhed gennem brancheforeninger (for eksempel CropLife International), men et mindre antal af større virksomheder vil være endnu bedre stillet til at lægge pres på regeringer og regulatorer.

Virksomheder har en stor interesse i alle mulige slags sundheds-, miljø- og arbejdslovgivninger, men det de vil have, er for det meste ikke det, folket vil have: Disse selskaber bruger **millioner på lobbyvirksomhed mod blandt andet miljøregulering.**

Virksomheder har også brugt deres politiske magt til at sikre, at markedet for deres produkter bliver ved med at vokse. De arbejder gennem **bistandsprogrammer** samt i partnerskaber med regeringer, universiteter og forskningsinstitutter med henblik på at argumentere for, at den form for landbrug, som de tjener penge på, er den eneste, som kan "brødføde verden". Med årlige indtægter på linje med det samlede BNP for middelstore lande spiller disse virksomheder en enorm rolle i beslutningerne om

"FOLKEVALGTE"
 "NÆH DA, TAK! HEHE"
 "SPEKULANTER"
 "FEDT!"
 "UNIVERSITETER"

Artwork by Cameron Forsley

hvilken teknologi, der bliver forsket i. De er naturligvis ikke interesserede i forskning, som potentielt kunne hjælpe jordbrugere til at blive mere selv-kørende, uden behov for produkter fra disse virksomheder.

Jo større rolle landbruget spiller i et lands økonomi, des sværere er det for regeringer at modstå pres fra virksomheder. I årtier har Verdensbanken og Den Internationale Valutafond (IMF) i samarbejde med virksomheder udbredt en forestilling i fattige lande om at økonomisk udvikling afhænger af eksport af en enkelt afgrøde såsom kaffe eller bananer.

Vi kommer til at få mindre kontrol over vores mad

Verden over kæmper mennesker for madsystemer, der kommer mennesker selv til gode. Alternativ forskning ledet af jordbrugere undersøger nye måde for småbønder at bryde med afhængigheden af dyre kemikalier og frø gennem metoder som agroøkologi. Men de store frø- og kemikalievirksomheder vil fortsat få mere magt til at modstå alternative metoder som agroøkologi og presse regeringer til fortsat at implementerer lovgivning der tjener de transnationale virksomheders profitinteresse snarere end at støtte folket.

Hvad kan vi gøre ved det?

Det ser umiddelbart ret sort ud: Gigantvirksomheder manipulerer regeringer og verdensøkonomien, så de fortsat kan høste profit. Virksomhederne vokser dag for dag takket være et system, der sikrer, at pengestrømmen fortsat går fra jordbrugerens lomme over i virksomhedens lomme. Men det er ikke den fulde historie: **Jordbrugere og småbønder producerer stadigvæk enorme mængder mad verden over**, og mennesker kæmper i stigende grad imod den ulige magtbalance gennem alternative metoder

Artwork by Bob Thawley

"HELE LOVEN"

"ALLE PENGENE"

"ALLE FRØENE"

"GODKENDT"

"SAMMENLÆGNING GODKENDT"

og visioner inden for mad og landbrug, der giver kontrollen tilbage til dem, der dyrker og spiser maden.

For at plante et frø for forandring skal vi:

1. Gør modstand mod virksomhedssammenlægninger – både nuværende og fremtidige

Vi er nødt til at komme disse virksomhedssammenlægninger til livs og arbejde med de politiske forhold, der tillader, at det kan ske. Mange regulativer er sat i værks for at undgå sammenlægninger, men de virker ikke. Næsten alle økonomer er enige om, at det er dårligt for alle, når virksomheder vokser sig for store. Men den eksisterende lovgivning på området er altså ikke nok. I de fleste lande har de styrelser, som godkender sammenlægninger, **ikke engang lov til at tage hensyn til (de fleste) samfunds- og miljømæssige skadevirkninger i deres beslutninger.**

Styrelserne bliver nødt til at blive repareret for at kunne gøre det arbejde, de er sat i verden for: at beskytte mennesker og planeten mod gigantvirksomhederne. Myndigheder skal sætte menneskers behov over virksomheders profit.

Hvad gør folk allerede & hvordan kan du bidrage?

- Læg pres på dine politiske beslutningstagere: Rundt om i verden skal mennesker gå sammen om at kræve, at myndighederne tager virksomhedssammenlægningerne seriøst og gør noget ved dem. Sammenslutninger af aktører i **Europe and USA**, **The African Center for Biodiversity** og andre har organiseret kampagner. Hvor sammenlægningerne stadig er på dagsordenen, kan du underskrive breve, tage del i kampagnearbejde eller bruge den nedenstående tekst som grundlag til at skrive til politikerne i dit land eller din region.

- Lær mere om sammenlægningerne og den lovgivning, der gør dem mulige. Her er bare nogle enkelte kilder, hvor du kan starte:
 - Eisinger, J & Elliot, J. (16. november, 2016) "These Professors Make More Than a Thousand Bucks an Hour Peddling Mega-Mergers" ProPublica.
 - International Panel of Experts on Sustainable Food Systems (2017) Too Big To Feed: Exploring the impacts of mega-mergers, consolidation, and concentration of power in the agri-food sector.
 - Howard, Philip (2016) Concentration and Power in the Food System: Who controls what we eat?, Bloomsbury Academic
 - Jennifer Clapp (2017) **Bigger is Not Always Better**: Drivers and Implications of the Recent Agribusiness Megamergers, Waterloo, ON: Global Food Politics Group, University of Waterloo

Artwork by Ivy Rose

CHEMICAL-FREE
PEST AND WEED CONTROL

POLYCULTURE

LOCALLY ADAPTED
IRRIGATION

“KEMIKALIEFRI SKADEDYR- OG UKRUDTSKONTROL ”

“POLYKULTUR”

“LOKALT TILPASSET VANDING”

Artwork by Marissa Conner

- Weis, Tony (2007) The Global Food Economy: The battle for the future of farming, Zed Books/Fernwood Publishing
- Jack R. Kloppenburg (1988) First the Seed: The Political Economy of Plant Biotechnology, University of Wisconsin Press

Du kan finde hele referencelisten brugt i denne udgivelse her:

<https://www.tni.org/en/GrowingPowerReferences>

2. Kæmp for alternativer

Det burde være klart på nuværende tidspunkt, at det madsystem vi har nu ikke er opstået ved et tilfælde: Regeringspolitik, forskning og uddannelse inden for landbrug har tilskyndet (og nogle gange påtvunget)

jordbrugere at omlægge fra at bruge egne, lokale ressourcer og frø til at købe disse af virksomhederne. Ganske få mennesker har nydt fortjenesten af denne udvikling. Et nyt system opstår ikke bare, men mennesker verden over kæmper for at gøre en alternativ vision til en realitet:

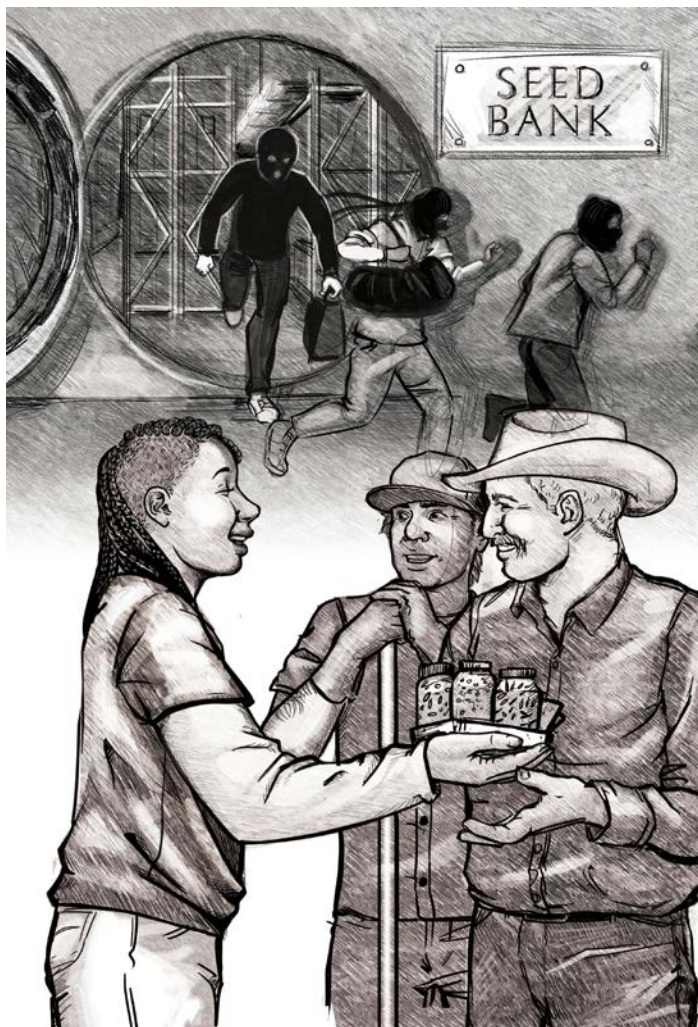
Hvad bliver der gjort, og hvordan kan du bidrage? Her er et lille udsnit af de tusinder af initiativer, der findes verden over på både lokalt til globalt plan:

- International støttebevægelse for bønder: La Via Campesina er verdens største sociale bevægelse. LVC repræsenterer omkring 200 millioner småbønder og landarbejdere gennem **182 organisationer** i over 80

Artwork by Paul Sand

lande. Navnet betyder Bondens vej, og medlemmerne er hovedsageligt småbønder, der værner om deres levevis og en drøm om et madsystem, der respekterer madproducenter og tilbyder muligheden for værdige levemåder. Hvis du selv er jordbruger, så overvej at melde dig

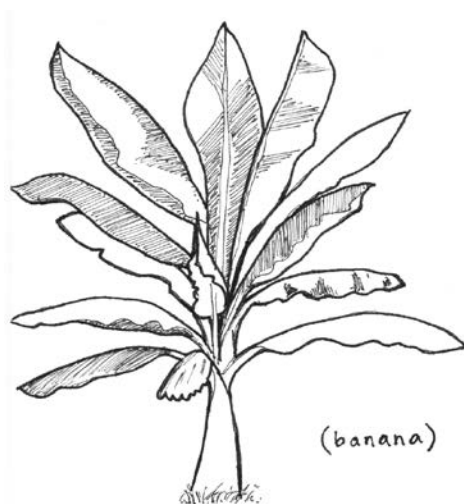
Artwork by Marissa Conner

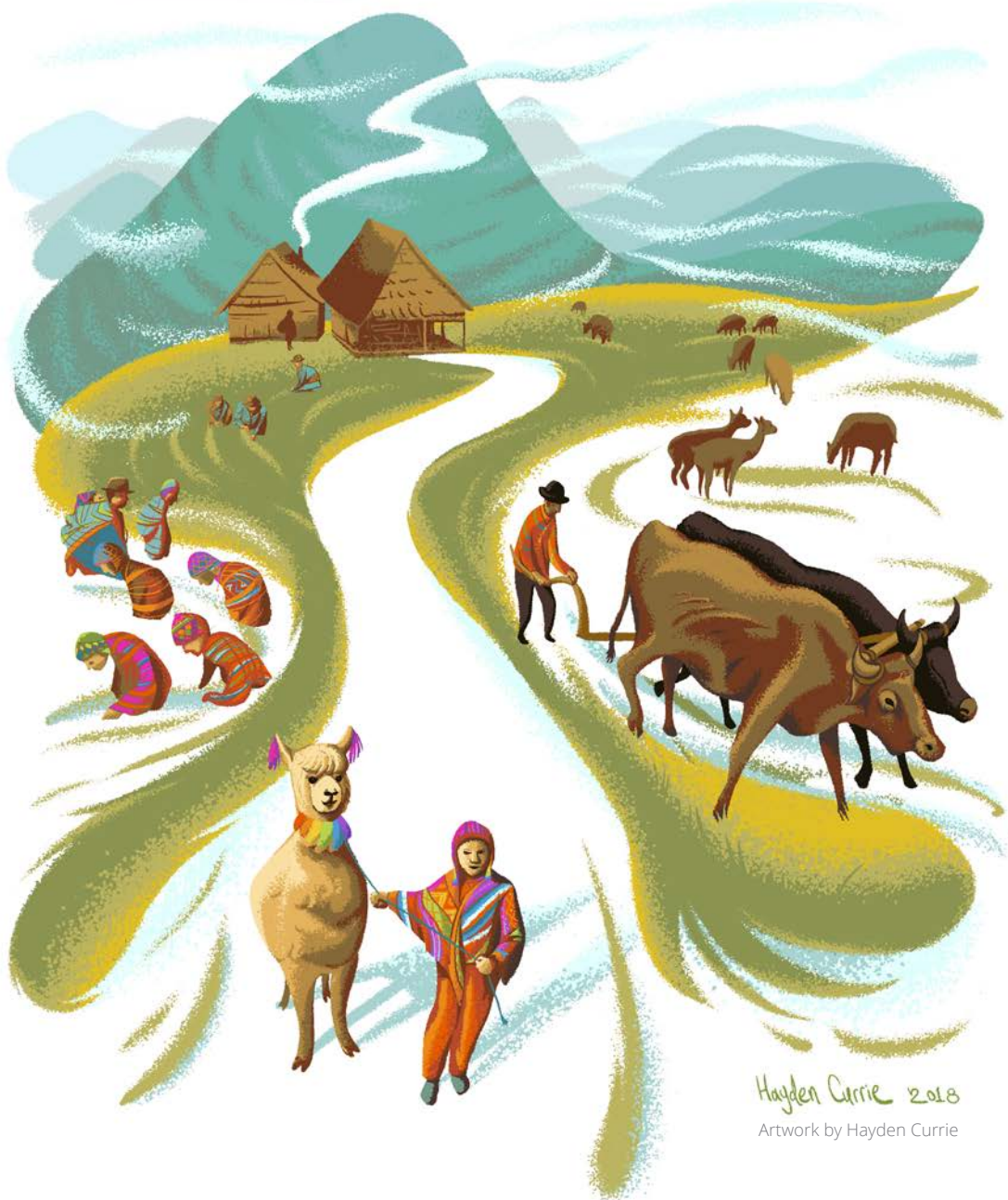
ind i **Frie Bønder - Levende Land**, som er den danske LVC-organisation. Hvis du ikke er jordbruger, så tag en snak med din lokale **LVC-organisation** (Frie Bønder), og find ud af, hvordan du kan støtte småbønder i dit lokalområde.

- Opbygning af lokal kontrol: Bevægelsen, der kæmper for at forandre madsystemet, er ikke kun for jordbrugere; rundt i verden kæmper folk i byerne også for et folkeligt funderet madsystem, der ved hjælp af samarbejde med lokale jordbrugere kan bringe frisk og sund mad ind i byerne - særligt til fattige bydele. Politiske organisationer og sammenslutninger, som det danske **Forum for Madsuverænitet**, arbejder for at få folk engagerede i at fremme bedre politikker og regulativer på området. Lokalforretninger, **urbane haver** og **andre initiativer** bidrager til at få lokal mad i byerne. Nye madsystemer **skabes således fra bunden**.

- Kampen for anstændigt arbejde: Der kæmpes for at ændre arbejdsforholdene i mad- og landbrugssystemet, hvor arbejdere ofte bliver udnyttet og underbetalt. Grupper som **Forbund for Immokalee-arbejdere** i USA opbygger alliancer mellem landbrugsarbejdere og dem, der indtager maden. Grupper som **SOS Rosarno**, et italiensk fællesskab skabt delvist af migrantarbejdere, forbinder mennesker med lokal mad påny.
- At tage kontrol over frøene tilbage: Rundt om i verden tager småbønder, særligt kvinder, kontrol over deres frø ved at organisere lokale frøbanker og dyrkningsprogrammer for at bevare eller opnå uafhængighed af internationale frøvirksomheder. Mange lokale frøbanker, for eksempel **Seeds of Diversity, Canada**, er også åbne for hjemmedyrkere, som kan hjælpe med at dyrke og opbevare frø.
- Opbygning af magt i lokalsamfund: Find ud af, hvad der spirer i dit lokalsamfund. Initiativer skyder op rundt om i verden. Fra at være med i en fælleshave eller lokalt komposteringsprojekt til at blive involveret i kampagner for bedre landbrugspolitikker på nationalt og internationalt plan, kan du være med til at plante et frø for et nyt madsystem. Forum for Madsuverænitet er et godt sted at starte.

Hayden Currie 2018

Artwork by Hayden Currie

In collaboration with Mission Mini Comix

